

Lagt lock ligger

I en värld av många förändringar finns dock bestående värden. Som däcklock. Ja, redan namnet visar på beständighet. Trots försök att ändra det till andra namn som brunnslock eller betäckning har namnet haft god motståndskraft i de södra delarna av landet.

Text & bild
Eber Ohlsson

Beständighet är också ett krav som ställs på däcklock. Trots utsatthet skall de kunna ligga länge på sin plats. Däcklock är också kontaktytan i gaturummet mot trafikanterna, vilket ställer krav på dess utformning, antingen det gäller halkrisk eller design. Dessa krav gynnar mönstrade däcklock, från enkla rut-mönster till mer avancerade geometriska former eller symboler. Ofta har locken även skrivtecken. Ett däcklock blir därmed per automatik tidspräglad, och gör dem intressanta för studium.

I högsta grad tidspräglade däcklock finns i den eviga staden Rom. Här finns

många lock med präglingen *SPQR*, akronym för *Senatus populusque Romanus* (Senaten och det romerska folket), en beteckning som under antiken användes på det romerska riket. Men det finns även några lock, senast fotograferade i maj 2005, med tidsangivelsen *ANNO X EF*. Detta skall utläsas som år 10 i den fascistiska tideräkningen (*Era Fascista*), det vill säga 1932-33 (den nya tideräkningen började den 28/10 1922). Samma relation till denna tideräkning samt den fascistiska symbolen med spöknippet och bilan, kan man även finna på däcklock i städer som under fascisttiden anlades i Pontinska träskan.

Man kan även finna tidspräglade däcklock i EUR, en förort söder om Rom. Denna stadsdel planerades och byggdes för en stor världsutställning 1942, *Esposizione Universale di Roma*, som givetvis aldrig kom till stånd på grund av kriget. Men även om den inte ägde rum i Rom, så finns däcklocken kvar. Man kan därför idag här finna lock med betäckningen *EUR* och *E.42*, och därmed bli påmind om något som aldrig ägt rum. Det finns fler världsutställningar som har efterlämnat substansiella minnen, som *EXPO 98* i Lissabon.

Det finns givetvis däcklock även i andra länder, där man påminns om äldre tider. Ett sådant fann skribenten 1992 på en sidogata i Krakow. Den tyska texten *Wasserwerk Krakau* indikerar att locket göts före 1918, vid en tid då staden låg i det österrikisk-ungerska kejsardömet. Det finns fler exempel på forna kejsartiders däcklock. I Elsass (Alsace) kan man finna däck-

lock från den tyska tiden, som *Wasserwerk Schlettstadt*, *Kanalisation Strassburg* respektive *Mühlhausen*, trots att städerna numera har franska namn.

Även i Danmark finns exempel på kejsartidens däcklock, som i staden Tønder i Sønderjylland. I staden, som blev dansk 1920, kan man finna lock med det tyska namnet *Tondern*. Kejsarriken må gå under, men man kan alltid gå över dess däcklock.

Även om det ryska kejsarriket inte finns kvar, åtminstone i dess äldre form, så har man återtagit det gamla stadsnamnet Sankt Petersburg. Däcklock med texten *St Petersburg* återfinns dock hos namnen i Florida, USA, eftersom namnet återges med latinska bokstäver. Det vore intressant om det fanns ett motsvarande lock med kyrillisk text i originalstaden. Det finns även andra städer som fått tillbaka sitt gamla namn. Chemnitz i Tyskland hette Karl-Marx-Stadt 1953 - 1990, men däcklocken med namnet *Chemnitz* låg kvar. När staden 1990 återfick sitt gamla namn hade däcklocken direkt rätt namn.

Frihet att få ha det egna språket på däcklocken är inte alltid given. I Kanadas franskspråkiga del ligger Ville de Québec. Här fann skribenten ett däcklock med texten *QWW*, vilket nog bör tolkas som en vanlig engelsk akronym för Quebec Water Works.

I Belgiens flamländska del ligger Gent. Här fann skribenten ett däcklock med texten *Gand*, vilket är det franska namnet på Gent. Även om detta tillhör förgången

Medsols från och med stora bilden överst: Rom, Quebec City, Vasa, Utrecht, Schlettstadt, Gent och Rom igen.

tid, så visar det på konflikten mellan germanska och romanska språk i olika konstellationer, där ena språkgruppen är i minoritet men har makten och därmed präglar däcklocken.

Bäst är det om språkgrupperna kan samsas. Nya däcklock i Bryssel är idag tvåspråkiga, som exemplet *BIW Afsluit/CIBE Vanne* visar. Tvåspråkiga är även en del däcklock i Finland, med majoritetsspråket överst eller till vänster. Bra exempel är locken med texten *ES/TK* (Ekenäs Stad/Tammisaari Kaupunki) och *Vaasa/Vasa*.

Språkpåverkan kan kanske anas i locktexten *Brandkran Malmö*, om man sett den holländska varianten *Brandkraan*. Språkmodell äldre visar locket *Örebro Vattenaflopp*, antydande att det göts före den svenska stavningsreformen 1906.

Det är inte alltid som stadens hela namn återges på locken, utan mera vanligt är det att ha stadens initialbokstav åtföljt av W eller V, som *NW* och *BV* för Norrköping respektive Boden.

Däcklock har ett kommersiellt värde, som ibland nyttjas för gångbara reklam-budskap, här med exempel från Tyskland. En form av reklam-budskap är att som i Hamburg och Bremen framhålla att de är fria hansastäder. Dessa städer liksom många andra har sitt vapen på däcklocken. Denna nya däcklockstrend i Sverige startade 1990 i Malmö med Malmögräpen. På däcklocken i staden Neuenhagen öster om Berlin finns också stadens vapen, en stiliserad bild av stadens rådhus. Då rådhuset även är vattentorn, har vi fått ett däck-

locksvattentorn. Ett annat lock med ett stiliserat vattentorn på finns i Mannheim. Det är stadens stolthet, vattentornet vid Friedrichplatz, som blev manifesterat när stadens vattenförsörjning firade 100 år.

Även om de flesta däcklockstexter är versala, vilket bör bero på att de är lättare att gjuta, finns det lock med gemena text som exempelvis *www.bastad.se* i Båstad. Detta däcklock visar också på ett nytt sätt att kommunicera med omvärlden som både är framtidsinriktat och konservativt. Konservativt eftersom man tror på bestående värden, som exemplet med gjuteriets telefonnummer på däcklocket.

Däcklock är långlivade, och vi får hoppas på att både kommunen och det nya mediet finns kvar länge. Som historien visar: Lagt lock ligger. ■

Från vänster: Hamburg, Malmö, Pomezia, Mühlhausen, Båstad, Norrköping, Neuenhagen, Kulmbach, Mannheim och Lissabon. Locket i rubriken: St Petersburg. Alla lock som nämns i artikeln har av utrymmesskal inte kunnat avbildas här.